

Zdroje a prameny

- literatura – objektivní (vědecká): historická díla (Xenofón, Thúkydídés)
filozofická (společenskovědná) díla (Xenofón, Platón, Aristotelés)
řečnické spisy: autentické žaloby i obhajoby (Démostenés, Lýsiás)
helénistické egyptské papyry (soukromá korespondence, smlouvy)
- subjektivní: divadlo (komedie: Aristofanés, Menandros)
subjektivní lyrika
- hmotné prameny: architektura: urbanismus, náhrobní nápisy
výtvarné umění: vázové malířství
- mytologie a náboženství: vztahy mezi bohy a mytologickými postavami
náboženské svátky

Periodizace řecké literatury a historie

- **helladská doba**: cca 2000: příchod Řeků do egejské oblasti, 2700-1450: mínojská kultura na Krétě: lineární písmo A, 1600-1000: mykénská kultura na pevnině (království): **lineární písmo B** a **mykénská koiné**
- 9./8. stol.: vznik alfabety
- **archaické období** (8.-5. stol.): řecká kolonizace, vznik městských států (poleis): aristokracie, tyranie; řecko-perské války
 - **Homér**, 7.-6. stol.: dialekty; poezie: Sappó; próza: věda, historik Hérodotos
- **klasické období** (5.-4. stol.): demokracie v Athénách (Periklés), peloponéská válka, vzestup Makedonie
 - attičtina ve „vyšší literatuře“, širší attičtina (s ionskými prvky) v administrativě; centrum Athény
 - literatura: filozofie: Platón, Aristotelés; historie: Thúkydidés; tragédie: Sofoklés, Eurípidés; komedie: Aristofanés; řečnictví: Démostenés
- **hellénistické období** (4.-1. stol.): tažení Alexandra Velikého a jeho nástupci; postupné začleňování do Římské říše (146 BC, 30 BC)
 - hellénistická koiné: att.+ion., úřední jazyk makedonské říše, soukromá korespondence; produkce i mimo Athény; komedie (Menandros), poezie (Theokritos)
- **římské období** (1. stol. BC- 4. stol. AD): území Řecka pod správou Říma; ovlivňování latiny a řečtiny
 - hnutí tzv. druhá sofistika: 2-4. stol.AD: snaha o čistou attičtinu
 - dichotomie psaného a mluveného jazyka
- **byzantské období**: úřední jazyk východořímské říše, velké rozdíly mezi mluveným a literárním jazykem
 - 1204 dobytí Konstantinopole křižáky
 - 1453 je Konstantinopol dobytá Turky
- **turecká nadvláda**
 - centrum vzdělanosti Konstantinopol, čtvrť Fanar: fanariotská kultura
 - krétská renesance – Kréta dobytá Turky až 1669, poté se přesouvá na Iónské ostrovy a Itálie
 - konec 18. stol. sílící řecké národní hnutí, 1822 nezávislost Řecka

Athena Varvakeion – kopie (3. stol. AD) Athény z Parthenonu (5. stol. BC)

Boj s Amazonkami (Amazonomachia)

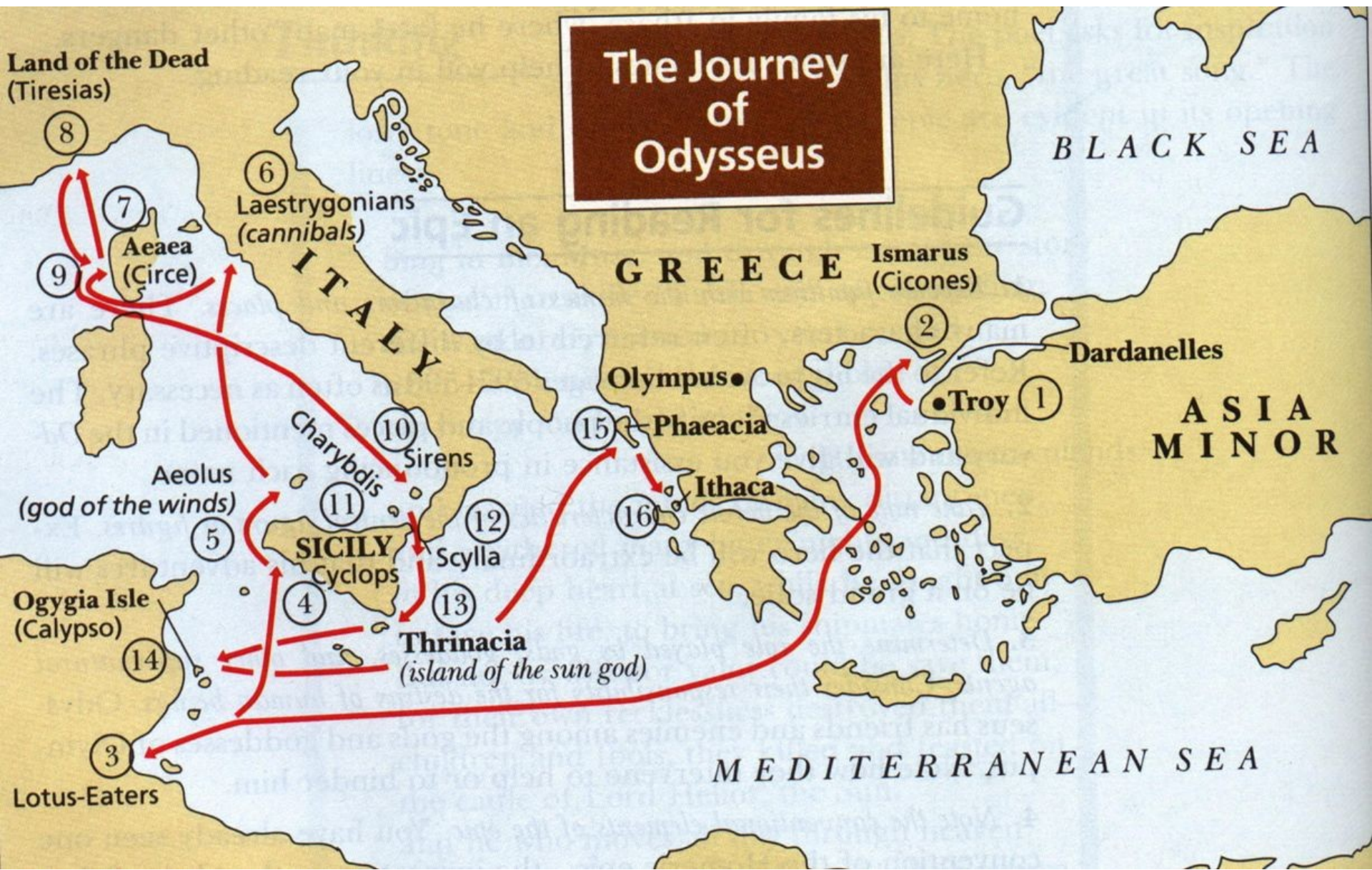

Homérské eposy

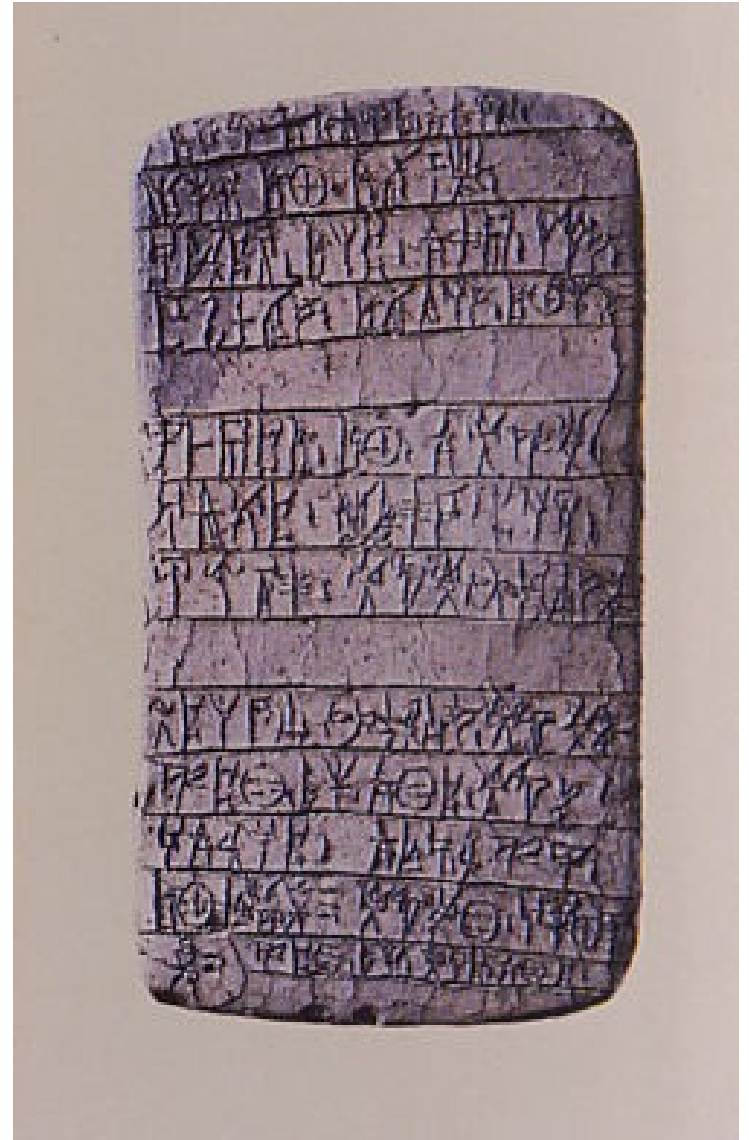

- vznik cca 9/8 stol. BC, orální tradice tzv. rhapsódů, 6. stol. BC Peisistratovská edice
- ionština s arkadskými prvky
- Trója: řeka Skamandros, na pahorku Hisarlik byly H. Schliemannem v 70. letech 19. stol. odkryty zdi z cca r. 1200 BC
- Ílias: 24 zpěvů, cca 15 tis. veršů
poslední dny trójské války: Achilleův hněv, Patroklova smrt, Achilleova pomsta: Hektorova smrt, Patroklův a Hektorův pohřeb
- Odyssea: 24 zpěvů, 12 tis. veršů
3 části: Télemachos, Odysseův návrat: od nymfy Kalypsó k Faiákům a na Ithaku, pomsta nad ženichy

The Journey of Odysseus

Lineární písmo B

Mykénská kultura

Manželské dvojice z Homérových eposů

- Meneláos a Helena (Sparta)
- Odysseus a Penelopé (Ithaka)
- Agamemnón a Klytaimnéstra (Mykény)

- Priamos a Hekabé (Trója)
- Hektor a Andromaché (Trója)

- další ženy:
Nausikaa, Bríseovna

Raná archaická lyrika

- Hésiodos (8./7. stol. BC): *Práce a dni, Zrození bohů* (Theogonia)
- Sémónidés, 7. stol. BC
- Hippónax z Efesu, 6. stol. BC

Solón z Athén, 7./6. stol. BC - zákony

Dórské obce

- Sparta (Peloponés)
 - mytický zakladatel Lykúrgos
 - Xenofón: *Lakadaimonské zřízení* (zač. 4. stol. BC); překlad IN: *Řecké dějiny*, AK 46, Pha 1982
 - Plútarchos: *Život Lykúrga* (1./2. stol. AD); překlad IN: *Životopisy slavných Řeků a Římanů I*, Odeon, Pha 1967
- Gortyna (Kréta)
 - Gortynský zákoník: objeven v 50. letech 19. stol.
 - přelom 6./5. stol.

Postavení ženy v klasických Athénách

- tragédie (mytologické náměty): Sofoklés, Eurípidés
 - ženy volně vychází z domu
 - ženy: nářek žen nad nesnadným údělem
 - muži: žena přináší muži zkázu
- soudní řeči (Démostenés, Lýsiás)
 - žena zcela podléhá muži (kyrios)
- filozofie (pythagorejci, Platón, Aristotelés)
- komedie (Aristofanés)

Ženy v tragédiích (5. stol. BC)

- ideální manželka: podřizuje se muži a trpí mu jeho nevěry; umírá za něj
 - Eurípidés: *Trójanky*, mluví Andromaché (překlad IN: Trójanky a jiné tragédie, AK 39)
 - Andromaché*, rozhovor Andromachy s Hermionou (překlad IN: Héraklés a jiné tragédie, AK 57)
 - Alkéstis* (překlad IN: Trójanky a jiné tragédie, AK 39)
- ženský pohled: obtížný úděl ženy
 - Eurípidés: *Médeia* (překlad IN: Trójanky a jiné tragédie, AK 39)
 - Sofoklés: *Téreus*, mluví Prokné (překlad IN: Tragédie, AK 29)
 - Trachíňanky*, mluví Déaneira: strach o manžela a děti
- mužský pohled: žena je zlo, má sedět doma a být zticha
 - Aischylos: *Sedm proti Thébám*, mluví Eteoklés (překlad F. Loukotky Pha 1900)
 - Eurípidés: *Hippolytos* (překlad IN: Hippolytos a jiné tragédie, AK 54)
 - Médeia*, mluví Iásón

Aristofanés (cca 445-388 př.n.l.)

- napsal 40 komedií, dochovalo se 11:
 - Acharňané, r. 425 – politická, uzavření míru se Spartou
 - Jezdci, r. 424 – politická, proti Kleónovi
 - Oblaka, r. 423 – proti Sókratovi
 - Vosy, r. 422 – narážky na Kleóna i Sókrata, soudní praxi v Athénách
 - Mír, r. 421 – politická, snaha o osvobození Míru
 - Ptáci, r. 414 – téma míru. Založení ptačího města mezi nebem a zemí
 - Lýsistraté, r. 411 – uzavření míru se Spartou
 - Ženy o Thesmoforiích, r. 410 – proti Eurípidovi
 - Žáby, r. 405 – Héraklés má přivést z podsvětí Eurípida, v soutěži o nejlepšího tragika však vítězí Aischylos
 - Ženský sněm, r. 392
 - Plútos, r. 388 – utopie, snaha o uzdravení slepého Plúta, aby bohatství bylo spravedlivě rozděleno

Peloponéská válka (431-404)

- prameny: Thúkydidés: Dějiny peloponéské války (do r. 411), Xenofón: Řecké dějiny
- athénský námořní spolek (Athény) x peloponéský spolek (Sparta)
- 431 spartští spojenci Thébané útočí na Plataje
obléhání Athén, plenění Attiky
- 425 vítězství Athén u Sfaktérie (Kleón)
- 422 v bitvě u Amfipole umírá Kleón i spartský Brásidás -> mír
- Alkibiadés a výprava na Sicílii – 415 útok na hermovky
- Alkibiadés přechází na stranu Sparty, neúspěch výpravy na Sicílii
- 413 odříznutí Athén od zásobování, spojenectví Sparty s Peršany
- 411 převrat v Athénách – lidové shromáždění zbaveno moci, rada 400
- Alkibiadés se vrací do Athén – dílčí ath. vítězství
- 405 bitva u Aigospotamoi – vítězství Sparty (Lýsandros), 404 kapitulace Athén

Lýsistraté

120-144

Lýsistraté: Ženy, jestli máme přinutit muže uzavřít mír, je potřeba zdržet se —

Kaloníké: Čeho? Řekni!

Lýsistraté: A uděláte to?

Myrhiné: Uděláme, i kdybysme měly zemřít.

Lýsistraté: Musíme se zdržet... údu.

Co se otáčíte? Kam jdete?

Co protahujete ksichty a kroutíte hlavou?

Proč ztrácíte barvu a proléváte slzy?

Uděláte to, nebo ne? Nebo co vlastně chcete?

Kaloníké: To bych nemohla udělat, ať si válka pokračuje.

Myrhiné: Ani já ne, ať si válka pokračuje.

Lýsistraté: Co to říkáš? Neřekla jsi před chvilkou, že by ses nechala rozpůlit?

Kaloníké: Pro mě za mě. Když bude potřeba, projdu klidně ohněm.

Raději toto než být bez sexu.

Nic totiž není tak příjemné, Lýsistrato.

Lýsistraté: A co ty?

Myrhiné: I já chci projít ohněm.

Lýsistraté: Och, jaké jsme zvrhlé pohlaví.

Ne neprávem jsou o nás tragédie.

Neumíme nic jiného než šukat a rodit.

Ale jestli budeš ty jediná se mnou, Kaloníké,
situaci ještě zachráníme.

Přidej se ke mně.

Kaloníké: Při bozích, je těžké, aby ženy spaly samy bez ptáka.

Ale mír taky potřebujeme.

591-597

Lysistraté: Ale když se máme radovat a užívat si mládí,
kvůli válkám spíme samy. Nemluvíme o nás,
trápím se kvůli dívkám, které stárnou ve svých pokojích.

Radní: A copak muži nestárnou?

Lys: To ale přece není totéž.

I šedivý muž může přijít a rychle se oženit.
Žena však má jen krátký čas; když ho promarní,
nikdo si ji nechce vzít a ona zůstane sedět jako prokletá.

865-882

Kinesiás: Od té doby, co žena odešla z domu,
nemám žádnou radost ze života.
Doma se mi to zajídá, všude
je klid, už mi ani jídlo nechutná.
A pořád mi stojí.

Myrhiné: A já ho miluju. Ale on se nechce
se mnou pomilovat. Nevolej mě k němu.

Kin: Nejsladší Myrhinko, co to děláš?
Pojď sem.

Myr: Při Diovi, nepůjdu.

Kin: A nepůjdeš sem, ani když tě volám, Myrhino?

Myr: Voláš mě, i když nic nepotřebuješ.

Kin: Že nic nepotřebuju? Jsem celý zničený.

Myr.: Jdu pryč.

Kin: Neodcházej! Poslouchej, dítě!
Hej ty, zavolej na mámu!

Dítě: Mama, mama.

Kin.: Co je s tebou? Není ti líto dítěte, že je
nemyté a nenakojené už šest dní?

Myr.: Je mi ho líto. Otec se o něj nestará.

Ženy o Thesmoforiích

392-423

Říká o nás [Eurípídés], že jsme záletné nymfomanky,
že máme rády víno, že jsme užvaněné zrádkyně,
a my teď už nemůžeme dělat nic jako dřív.
Tak tyhle ošklivosti mužům vtloukl do hlavy.

...

Muži teď ženy nespouští z očí.

...

Zamykají nás v našich pokojích
na několik západů
a pořizují si bojové psy,
aby zastrašili milence.
A ještě něco: dřív jsme mohly držet kasu
a tajně ulít olej, víno nebo obilí.
To už teď nejde. Všude jsou bezpečnostní zámky
a muži nosí klíče u sebe.

Ženský sněm

611-62

Blepyros: A když někdo uvidí holku, zatouží po ní a bude ji chtít obtáhnout,
bude si moct vzít ze společného a zaplatit jí?

Tím, že se s ní vyspí, si totiž bude užívat toho, co patří všem.

Praxagora: Ale on se s ní bude moct vyspat i bez placení.

Ustanovuju totiž ženy společné mužům a kdo chce,
může s nimi souložit a plodit potomky.

Blepyros: Ale nepůjdou tedy všichni k té nejkrásnější a nebudou ji chtít ohnout?

Praxagora: Ošklivé a nosaté budou sedět vedle krasavic

a kdo zatouží po hezké, bude muset napřed přefiknout šeredu.

Blepyros: Ale co my starci, když to budeme napřed dělat s ošklivými,

nevypráví nám úd poslušnost dřív, než dorazíme tam, kam říkáš?

Praxagora: O tebe se prát nebudou, neboj. Hlavu vzhůru, fakt se prát nebudou.

Blepyros: O co?

Praxagora: Aby se s tebou vyspaly. Prostě se to tak má.

Blepyros: Ten váš nápad má něco do sebe. Je to vymyšleno,

aby žádná jeskyňka nezůstala prázdná. Co ale mužské chlouby?

Všechny poběží za krásnými, škaredým se budou vyhýbat.

Praxagora: Oškliví budou čekat a hlídat venku,

až hezouni budou odcházet z hostiny.

A ženy nebudou moci spát s krasavci a urostlými,

dokud nedají taky škaredým a slabým.

938-972

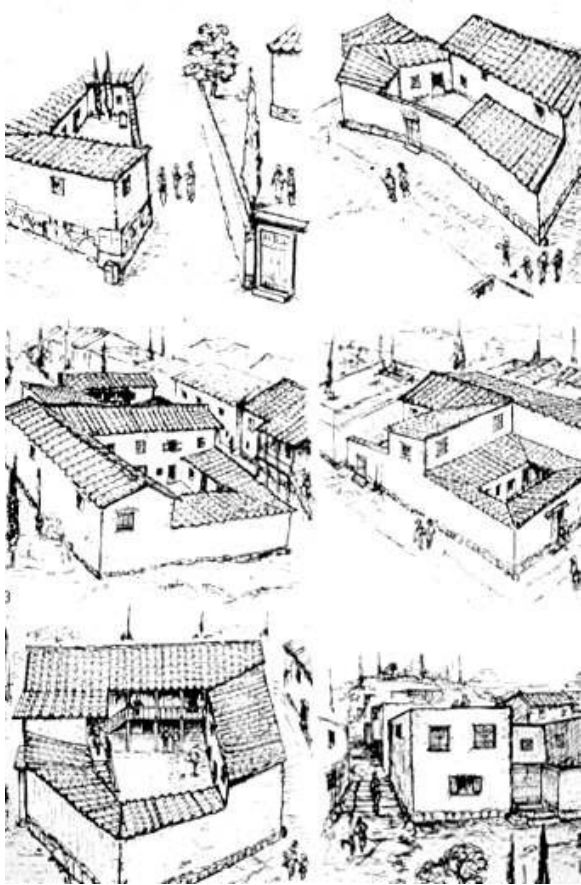
Mladík: Kéž by šlo vyspat se s mladou dívkou,
aniž bych musel napřed ošukat škaredou nebo stařenu.
To se vůbec nehodí pro svobodného občana.

Stařena A: S nářkem budeš šukat. ...
Počkám, co udělá.

Mladík: Při bozích, chtěl bych jenom tu krasavici,
po té už dávno toužím. A teď jsem opilý...

Dívka: To jsem tu prokletou bábu převezla.
Odešla, protože si myslela, že zůstanu vevnitř.
Á, tady je ten, o kom jsme mluvily.
Sem, sem,
můj miláčku, sem pojd' a
v noci se se mnou pomiluj.
Už se mnou lomcuje touha
po tvých kudrnatých hlasech.
Ta touha už je veliká,
sžírá mě a nepouští.
Pusť mě, Erote, prosím,
a dej, aby přišel ke mně do postele.

Mladík: Pojd' ke mně dolů,
otevři dveře. Pokud ne, tak si tu lehnu.
Miláčku, chci si pohrát ve tvém klíně
a s tvou prdelkou.
Afrodító, proč po ní tak šlím?
Pusť mě, Erote, prosím,
a dej, aby přišla ke mně do postele.
Ta slova jsou slabá proti tomu, jakou touhu cítím.
Má nejdražší, snažně tě prosím,
otevři mi a obejmi mě.
To kvůli tobě trpím. ...

- **Pýthagorás (580-500)**
 - životopisy (překlad IN: *Pýthagorás ze Samu*, Trigon, 1999)
 - texty žáků a stoupců (ed. Thesleff: *An introduction to the Pythagorean writings of the Hellenistic period*, 1961)
- **Xenofón (444-354):**
 - *Lakedaimonské zřízení* (překlad IN: *Řecké dějiny*, AK 46)
 - *O hospodaření*
 - *Vzpomínky na Sókrata* (obojí překlad IN: *Vzpomínky na Sókrata*, AK 15)
- **Platón (427-347):**
 - *Ústava* (Oikúmené 1996)
 - *Zákony* (Oikúmené 1997)
- **Aristotelés (384-322):**
 - *Zoologie*,
 - *O rozmnožování živočichů*
 - *Politika* (Rezek 1998)
 - *Athénská ústava* (AK 73, 2004)

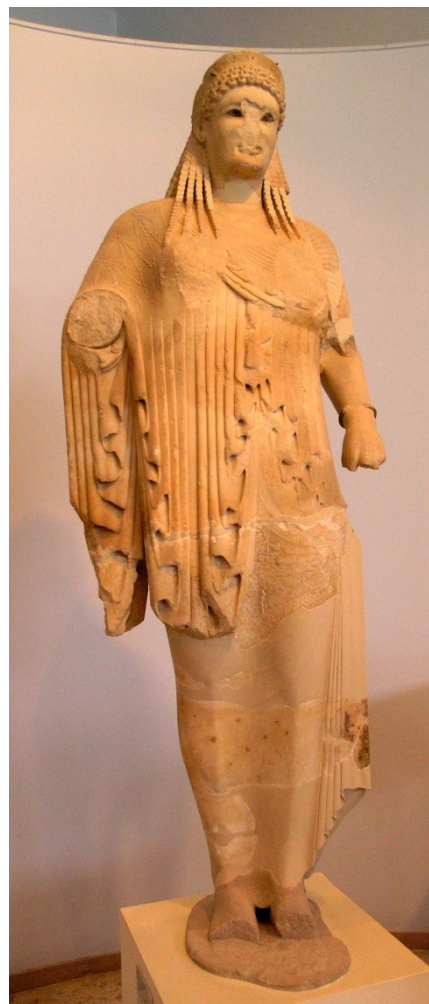
- pythagorejci: Aristoxenus (4. stol. BC)
Charondas (1. stol. BC)
Ocellus (2. stol. BC)
- Platón: *Ústava* (459d-460a)
Zákony (784b, 835c, 836a, 838e, 841a)
- stoikové v Římě: muže a ženu spojuje přátelství
Seneca ml. (1. stol. AD)
Musonius Rufus (1. stol. AD)
- Boží slovo / nařízení: Kleméns Alexandrijský (*Strómata, Vychovatel*) (3. stol. AD)

Platón: <i>Ústava</i>	Platón: <i>Zákony</i>	Aristotelés: <i>Politika</i>
přirozenost ženy je stejná jako muže je jen slabší Ž se vzděláním může vykonávat stejné fce jako M, účastní se boje	na Ž kladeny jiné požadavky (jiná cvičení, neúčastní se boje)	Ž je disponována k tomu, aby se podřizovala a poslouchala
ženy cvičí nahé	ženy cvičí zahalené	
cíl: jednota obce, zabránit hádkám a sporům	cíl: naprostá jednota obce	cíl: soběstačnost, zákl. jednotka obce domácnost (oikos)
eugenický program: Ž jsou mužům přidělovány úředníky podle vlastností	monogamní manželství, dohled nad rozmnožováním páru, zakazuje nereproduktivní sexuální praktiky	monogamní sňatek, alespoň v reprodukčním věku
Ž rodí od 20 let	Ž sňatek 16-20 let	Ž sňatek: 18, M 37 let
počet dětí není omezen	zákonodárce stanoví počet občanů	dohled nad počtem dětí
zrušení soukromého vlastnictví	zrušení soukromého vlastnictví	soukromé vlastnictví (staráme se jen o to, co nám patří a k čemu máme citový vztah) odpovídá lidské přirozenosti

kúros a koré

pol. 6. stol. BC

2. pol. 6. stol. BC

Manželství

Prameny

- Hérodotos (5. stol.): *Dějiny*
- Aristotelés (4. stol.): *Athénská ústava*
- soukromé soudní řeči:
 - Démosthenés (4. stol.): *Contra Spudiam* (41.) (dědictví, adopce)
Contra Macartatum (43.) (dědictví)
In Stephanum (45.) (závěť)
 - Ísaios (4. stol.): *De Philoctemone* (6.) (dědictví, adopce)
De Cirone (8.) (legitimita dětí)
 - Lýsiás (5./4. stol.): *De caede Eratosthenis* (1.) (zabití milence manželky)
In Diogitonem (32.) (podvody při dědictví)
- Plútarchos (1./2. stol. AD): *Životopisy*
Rady manželské
- neliterární prameny: nápisy, papyry (smlouvy, soukromá korespondence)
- srovnávací etnografie (mediteránní prostor), antropologie, sociální historie

zákon

„Jestliže někdo zabije někoho nechtěně při závodech, nebo když ho srazí na cestě, nebo omylem v boji, nebo když ho zabije u své manželky, matky, sestry, dcery nebo družky, kterou by měl kvůli (zplození) svobodných dětí, kvůli tomu ať není obžalován z vraždy.“ Démosthenés 23.53

Lýsiás: *O vraždě Eratosthena*

IN: *Antické novely*, SNKLÚ Pha 1965, přel. Ferd. Stiebitz

Když jsem já uznal, Athéňané, za dobré oženit se a přivedl jsem si ženu do domu, **choval jsem se po ostatní čas tak, že jsem ji ani nesušoval, ani jsem ji příliš neponechával na vůli činit, co by chtěla, a také jsem ji opatroval, jak bylo lze, a dával na ni pozor, jak se slušelo. Ale když se mi narodilo dítě, důvěřoval jsem jí a svěřil jsem jí všechn svůj majetek**, domnívaje se, že je taková družnost nejsilnější.

Zpočátku byla nejlepší ze všech žen: **byla obratnou a šetrnou hospodyní a pořádně všechno spravovala**. Mám **jednopatrový domek**, stejně zbudovaný nahoře i dole, pokud se týče **ženské a mužské světnice**. Když se nám narodilo dítě, matka je kojila; a aby se nemusela vydávat v nebezpečství, sestupujíc po schodech, kdykoli je bylo třeba koupat, já jsem zůstával nahoře, ženské pak dole. A tak se stalo zvykem, že má žena často odcházela spát dolů k děcku, aby mu podávala prs a ono nekřičelo. A to se dalo drahný čas, a já jsem nikdy nepojal podezření, nýbrž byl jsem tak pošetilý, že jsem se domníval, že je má manželka ze všech žen v městě nejpočestnější. ...

Když jsem jednou **přišel** neočekávaně **domů z venkova**, děcko křičelo a bylo mrzuté. Vybídl jsem ji, aby dala dítěti prs, aby přestalo plakat. Neměl jsem žádné podezření a spal jsem s chutí, protože jsem přišel z venkova.

Když bylo k ránu, ona přišla a otevřela dveře. Já jsem se jí ptal, co to, že v noci oboje dolejší dveře vrzly, a ona říkala, že zhaslo světlo u děcka, že si tedy **šly zapálit k sousedům**. Já jsem mlčel a myslel jsem, že je to tak. Zdálo se mi, že měla nalíčený obličej, ačkoli bratr zemřel ani ne před měsícem; ale přece jsem ani tak nic o té věci neřekl a odešel jsem ven beze slova.

Potom však **přišla ke mně jedna ženská**, stařena, a řekla: „Eufiléte, ten člověk, který se prohřešuje na tobě a na tvé ženě, je náš nepřítel. Jestliže vezmeš **služku, která chodí na trh** a posluhuje vám, a podrobíš ji výslechu, všechno se dovíš. Je to Eratosthenés z Oie, jenž takovou věc vyvádí, a zkazil už nejen tvou ženu, ale i mnoho jiných; je to jeho zaměstnání.“ ... Služka mi všechno pověděla....

Potom uplynuly čtyři či pět dní, a jedné noci jsem přistihl svou ženu s Eratosthenem a zabil jsem ho. A učinil jsem to podle práva, jak vám dokáží přesvědčivými svědectvími.

Nejprve vám chci vyprávět, co se stalo posledního dne před tím. Sóstratos byl **můj dobrý známý a přítel**. Potkal jsem ho, **šli jsme ke mně do domu a večeřeli jsme**. A když si pochutnal, odešel pryč a já spal.

A tu vstoupí do domu Eratosthenés, a služka mě hned vzbudí a poví, že je uvnitř. Vzal jsem si **na pomoc několik sousedů**, z nejbližšího hostince jsme si vypůjčili pochodně a vcházeli jsme do domu: dveře byly otevřeny a od služky připraveny. Vyrazivše pak dveře do ženské světnice, viděli jsme ho my, kteří jsme vešli první, ještě ležet u ženy, ti pak, kteří vešli později, viděli ho stát na lůžku nahého. A já ho udeřím a srazím a otočiv mu ruce dozadu a svázav je, tázal jsem se ho, co chodí do mého domu a páše bezpráví?

A on vyznával, že je vinen, a prosil, abych ho nezabíjel, nýbrž vzal si od něho peníze.

Ale já jsem řekl: „Nikoli já, ale zákon obce tě zabije, který ty přestupuješ a kterého sis takto vážil méně než rozkoší, a raději ses takovéhoho zločinu dopouštěl **na mé ženě a na mých dětech**, než abys poslouchal zákony a byl řádným člověkem!“

Takto se mu tedy dostalo toho, co nařizuje zákon o lidech, kteří se takových věcí dopouštějí.